

ПОВЕДІНКА ПІДМЕТА В РАННЬОНОВОАНГЛІЙСЬКИХ ІМПЕРАТИВНИХ РЕЧЕННЯХ

У статті розглянуто питання про функціонування прихованих та явних підметів у ранньоновоанглійських імперативних реченнях. Проаналізовано структурно-семантичні особливості імперативного речення ранньоновоанглійської мови. Висвітлено сучасні підходи до класифікації явних підметів; виділено основні чотири типи нульового підмета; детально досліджено синтаксичні особливості імперативного нульового підмета. Проаналізовано синтаксичну організацію підмета в ранньоновоанглійських імперативних реченнях за Д. Болінгером, Е. Девісом та Е. Потсдамом.

Ключові слова: імперативне речення, явний підмет, прихований підмет, нульовий підмет.

Питання синтаксису германських мов не є настільки дослідженим та проаналізованим, як питання морфології або лексикології. Саме тому це питання привертає увагу вітчизняних (Ю. Д. Апресяна, Л. С. Бархударова, В. А. Звєгінцева, Є. С. Кубрякової, В. В. Михайленка, О. І. Москальської, О. Селіванової) і зарубіжних (К. Л. Hamblin, А. Henry, С. Platzack, Е. Potsdam, R. Quirk, I. Rosengren, S. Zhang) лінгвістів.

Справжній прорив у вченні про речення та його окремі складники був досягнутий завдяки працям Н. Хомського та його послідовників (D. Adger, T. Biberauer, R. Freidin, J. Gueron, L. Haegemann, A. Radford, R. P. Stockwell та ін.). Генеративна теорія має важливі здобутки в дослідженні як загальних проблем синтаксису (І. Р. Буніятова, Е. С. Traugott, А. van Kemenade, М. Rissanen), так і окремих синтаксичних конструкцій (Г. М. Семененко, І. Є. Снісаренко, В. І. Нодь, Т. Hoekstra, А. Holmer, R. Hudson, P. Kisparsky, Е. Potsdam).

Якщо розглядати питання імперативних речень і прихованого підмета у них в історичній перспективі, то на думку дослідників історії мови та синтаксису англійської мови, найбільш дискусійними та необхідними для вирішення питаннями, пов'язаними із наказовими реченнями, є наступні: використання *do*-перифразу, присутність або відсутність займенника-підмета та позиція вираженого займенника.

Представлена стаття має на меті репрезентацію аналізу поведінки явних (*overt*) і прихованих (*covert*) підметів в ранньоновоанглійських імперативних реченнях.

Об'єктом дослідження є підмет у ранньоновоанглійських імперативних реченнях.

Предмет дослідження складає структурна особливість підмета в ранньоновоанглійських імперативних реченнях.

Дослідники англійського синтаксису (Beukema та Coopmans 1989, Zhang 1990, Henry 1995, Potsdam 1996, Platzack та Rosengren 1997, Schütze 1997), які займаються питанням нульового підмета, виділяють чотири типи таких підметів [1]:

1. Фінітивний нульовий підмет (*finite null subject*) (так званий *pro*-підмет, який є характерним для особових речень італійської мови, але не англійської).

2. Імперативний нульовий (*imperative null subject*) або прихований підмет, характерний для наказових речень.

(1) a. *Don't say anything!*

b. *Go home!*

3. Нефінітивний нульовий підмет (*nonfinite null subject*), який можна зустріти у значній кількості нефінітивних речень англійської мови (тобто речень, в яких дієслово не виражає ознак часу або узгодження), наприклад:

(2) *Why worry?*

4. Скорочений нульовий підмет (*truncated null subject*), який було названо таким чином у зв'язку з тим, що для англійської мови характерним є явище опущення одного або декількох слів на початку речення в певних стилях писемного та усного мовлення (написання щоденників у писемному мовленні та неформальний стиль усного мовлення). Так, у щоденній англійській мові запитання:

(3) *Are you going anywhere tonight?*

може бути скорочено до:

(4) *Going anywhere tonight?*

У цій статті, нами детально буде розглянуто другий тип підмета, а саме імперативний нульовий підмет та його синтаксичні особливості. Отже, найбільш помітною особливістю наказових речень є те, що вони можуть використовуватися з лексичним підметом або без нього:

(5) *You be quiet!*

(6) *Be quiet!*

Ця особливість імперативних речень є характерною для сучасної англійської мови і для ранньоніоанглійської мови:

(7) ...*Faustus* be resolute. (Christopher Marlowe, *History of D. Faustus*).

(8) *Sing to Apollo, god of day.* (John Lyly, *Hymn to Apollo*).

У сучасній лінгвістиці існує дві точки зору на синтаксичну організацію підмета в ранньоніоанглійських імперативних реченнях.

Д. Болінгер та Е. Девіс (Bolinger 1977, Davies 1981) вважають, що наказові речення на кшталт (6) та (8) не мають підмета [2].

Е. Потсдам (Potsdam 1996) стверджує, що такі наказові речення мають прихований підмет [3]. На доказ цього автор та інші вчені (Bolinger 1977, Culicover 1971, Zwicky 1988) доводять можливість використання в таких реченнях зворотних займенників:

(9) *Give each other a kiss!*

Загальноприйнятною є думка, що прихованим підметом у наказових реченнях сучасної англійської мови і ранньоніоанглійської мови є займенник другої особи однини *you*. Дану думку можна підтвердити:

а) *you* могло з'являтися у *tag*-запитаннях:

(10) *Stay now, my lord, will you?* (Christopher Marlowe, *Tamburlaine the Great*);

б) появою зворотніх займенників *yourself* та *yourselves*:

(11) ... but, sirrah, leave your jesting, and bind yourself presently unto me for seven years. (Christopher Marlowe, *History of D. Faustus*);

в) використанням присвійного займенника:

(12) *Breake off your talke, see where it comes againe* (W. Shakespeare, *Hamlet*).

Специфічні семантичні особливості явних підметів у наказових реченнях змусили деяких дослідників припускати, що наказові підмети належать до "особливого" синтаксичного класу. Деякі вчені розглядали їх як приклади кличного відмінку (*vocative*) (Thorne 1966), інші (Platzack, Rosengren 1997) – як Імперативні Іменникові Фрази (*Imperative Noun Phrase*). В результаті проведених досліджень було зроблено висновок про необхідність чіткого розмежування кличного відмінку та наказових підметів [4].

Двома найбільш дискусійними питаннями є: 1. Чи мають наказові речення, в яких немає явного підмета, синтаксично активний підмет? 2. Якщо мають, то які синтаксичні функції виконують приховані підмети?

Англійська мова від самих своїх витоків була мовою із вираженим підметом, і в процесі свого розвитку ця її особливість все більше актуалізувалася. Однак найбільш очевидним виключенням з цього є наказові речення [5]:

(13) *Beseech you, Father* (Shakespeare, *Tempest I.ii*).

У текстах ранньоніоанглійського періоду досить часто зустрічаються випадки прихованого підмету, що пов'язано із використанням інших елементів після дієслова, наприклад, ненаголошеного додатку, вираженого займенником:

(14) *Beate hym not Hodge but help the boy and come you two together* (John Still, *Gammer Gurton*).

Варто зазначити, що не усі випадки використання нульового підмета в ранньоніоанглійських текстах свідчать про пропущений займенник другої особи. На основі наведених нижче прикладів можна стверджувати, що у деяких наказових реченнях питання прихованого підмету може мати двозначне вирішення:

(15) *Give me my scallop-shell of quiet...* (Sir Walter Raleigh, *The Passionate Man's Pilgrimage*).

У даному випадку у ролі підмета може також виступати займенник третьої особи (*somebody*).

Таким чином, для наказових речень ранньоніоанглійського періоду характерним було використання прихованого або нульового підмета, природу якого, однак, у більшості випадків, можна було визначити за допомогою контексту або означених чи неозначених додатків, що розташовувалися після дієслова.

На протигагу реченням із нульовим або прихованим підметом, в англійській мові виділяють також імперативні речення, які мають явний підмет, представлений займенником другої особи (*you*) або виразом третьої особи:

(16) *You say true* (Christopher Marlowe, *History of D. Faustus*).

(17) *Now, Faustus, examine them of their several names and dispositions* (Christopher Marlowe, *History of D. Faustus*).

В імперативних реченнях підмет *you* наголошується та емпатично-підкреслюється [6], що є характерною рисою сучасної англійської мови, однак досить рідко зустрічалася у ранньоніоанглійській мові.

Однак, кількість та варіативність явних підметів, що використовуються в англійських наказових реченнях є обмеженою на сучасному етапі розвитку мови і була досить обмеженою у ранньоніоанглійській мові. Як вже зазначалося, найбільш вживаним серед них є займенник другої особи однини та множини *you*.

У ролі лексичного підмета можуть також виступати, наприклад:

1. Квантифікатори (*quantifiers*).

(18) *Nobody move!*

2. Неозначені означальні слова (*indefinites*) (наприклад, *nobody*, *someone*, а також фрази, які розпочинаються словом *whoever*):

(19) *Someone pick up the phone, please, before it drives me mad!*

(20) *Whoever took the money return it immediately!*

3. Партитивні (відокремлюючі) вирази (*partitive expressions*).

(21) *The tallest of you sit at the back!*

(22) *One of you bring me the coffee!*

4. Означені фрази (*definite phrases*).

(23) *Those in the first row stop talking!*

(24) *The girl at the last table stand up!*

5. Ізольовані іменники в множині (*bare noun plurals*).

(25) *(You) pupils listen to me!*

(26) *People interested in the book come closer!*

6. Власні назви, імена (*proper nouns / names*).

(27) *Mary open the door and Sarah clean the board!*

(28) *Bill take the suitcase and Rob the box!*

Таке розмаїття підметів є особливістю сучасної англійської мови, у той час як ранньоновоанглійські тексти характеризуються широким використанням власних імен у ролі явного підмета та іменника *friend*:

(29) *My God, my God, look not so fierce on me! (Christopher Marlowe, History of D. Faustus).*

(30) *Sweet friend, tempt not God (Christopher Marlowe, History of D. Faustus).*

У вищенаведених прикладах досить легко сплутати наказовий підмет та звертання. У ранньоновоанглійській мові такі слова могли функціонувати у ролі імперативного речення і у ролі звертання. Різниця полягає в тому, що підмет завжди передусь дієслову, а звертання може бути розташоване на початку, в середині та в кінці речення; звертання, розташоване на початку речення, вимовляється як окрема інтонаційна група і має специфічні інтонаційні особливості вимови.

Звертання, як зауважив Б. Даунінг (Downing 1969) [7], так само, як і наказові підмети перераховані вище, використовуються з метою привернення уваги тих, до кого спрямоване звернення. Однак для звертання характерним буде особлива інтонаційна модель та орфографічне відділення комою.

Таким чином, різниця між звертанням у розповідних реченнях та наказовими підметами полягає в наступному: у випадку використання кличного відмінку в розповідних реченнях без його виділення за допомогою інтонації, речення є граматично невірними.

(31) *Those in the front row we are about to begin.*

Тобто, звертання обов'язково повинне формувати нову інтонаційну групу.

Варто також відрізнити підмет особового розповідного речення від підмета наказового речення. Ця різниця базується на синтаксичних особливостях і змушує деяких дослідників виділяти наказові підмети як окрему категорію. Для кращого розуміння цього питання наведемо наступні приклади:

(32) *Faustus, lay thy damned book aside,*

And gaze not on it (Christopher Marlowe, History of D. Faustus).

(33) *Faustus layed thy damned book aside,*

And gazed not on it.

Так, відповідно до ідей К. Платзака та І. Розенгрена (Platzack, Rosengren 1997) [8], власне ім'я *Faustus* буде по-різному інтерпретоване в прикладі 32 та прикладі 33: у першому випадку до референта звертаються, у другому – про нього розповідають.

Деякі дослідники синтаксису (Beukema, Coormans 1989) стверджують, що усі інші наказові підмети (окрім *you*) обмежуються тільки квантифікаторами, інші вважають (Levenstone 1969) – неозначеними словами на зразок *someone* [2].

Однією із важливих функцій, які виконують квантифікатори, є їхня здатність обмежувати або розширювати коло адресантів. Так, за допомогою квантифікатора *everybody* мовець підкреслює необхідність виконання дії усіма адресантами. І навпаки, використання неозначеного *someone* говорить про байдужість мовця до того факту, хто виконає певну дію. Однак можливості реалізації підмета в наказових реченнях не обмежуються лише перерахованими факторами. Досить часто, підмети в таких реченнях вказують на конкретного адресанта (21-28).

Варто зазначити, що таке широке розмаїття підметів у наказових реченнях є особливістю сучасної англійської мови. У результаті аналізу значної кількості творів ранньоновоанглійського періоду нам не вдалося знайти відповідні приклади використання партитивних виразів, означених фраз, хоча випадки використання ізольованих займенників у множині та власних імен зустрічаються досить часто, що було проілюстровано вищенаведеними прикладами.

Для наказових речень ранньоновоанглійського періоду підмет, виражений займенником другої особи, є більш характерним та часто вживаним, аніж у сучасній англійській мові. Усі перші граматики, написані в даний період, наводять приклади наказових речень з підметом [9].

Цікавим є той факт, що підмет в імперативних реченнях часто розташовувався після дієслова:

(34) *But hear you Gossip, I pray you tell mee...* (Thomas Deloney, *Jack of Newbury*).

(35) *Be thou my speaker, taintless pleader, Unblotted lawyer, true proceeder!* (Sir Walter Raleigh, *The Passionate Man's Pilgrimage*).

(36) *Speak thou and speed where will or power ought helpeth* (Sir Thomas Wyatt, *That Speaking or Proffering Brings Always Speeding*).

У результаті проведеного нами дослідження, було визначено, що для ранньоновоанглійської мови використання даних займенників було можливим, що не є типовим для сучасної англійської мови:

(37) *Wel, sit we downe...* (W. Shakespeare, *Hamlet*).

Однак можуть використовуватися також підмети, виражені займенником третьої особи:

(38) *Our lorde encrease your honour and estate* (More, *Lament*).

(39) *A curse vpon him, die he like a theefe* (Shakespeare, *Pericles*).

(40) *Good Gentleman goe your gate and let poore volke passe...* (Shakespeare, *King Lear*).

На основі прикладу 40 можемо зробити висновок, що порядок слів не обов'язково повинен бути зворотнім, особливо якщо у ролі підмета виступає іменник.

На основі наведених вище прикладів, можемо стверджувати, що порядок *S+V* у наказових реченнях був досить поширеним у давньоанглійській та середньоанглійській мові, практично зник у ранньоновоанглійській, і відродився наприкінці XVII ст.

Однак, закономірним ми вважаємо зауважити, що окрім займенників другої особи однини та множини, у ролі явного підмета могли використовуватися також займенники третьої особи однини та множини, що не є характерним для англійської мови на сучасному етапі її розвитку. Іншою відмінністю між ранньоновоанглійською мовою та сучасною англійською мовою є порядок розташування підмета та дієслова: у сучасній англійській, як правило, *S+V*, у той час як у ранньоновоанглійському періоді – *V+S*.

Отже, основними структурно-семантичними характеристиками ранньоновоанглійського імперативного речення є функціонування у ньому прихованих та явних підметів. У ранньоновоанглійських текстах використовувалися імперативні речення з обома видами підметів. Найбільш вживаними явними підметами виявилися наступні: *thou, you, my God, my Lord, Father* та власні імена. Рідше зустрічалися іменники у формі множини і не було знайдено прикладів використання партитивних та означених виразів. Наявність прихованих підметів часто супроводжувалося використанням додаткових елементів у реченні, які давали змогу розкрити природу та визначити лексично невиражений підмет. Найбільш вживаним прихованим підметом був займенник другої особи. Ми також дійшли висновку, що у ролі явного підмета в ранньоновоанглійській мові використовувалися переважно займенники другої та третьої особи (останнє не є характерним для сучасної англійської мови).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Radford A. English Syntax : An Introduction / Andrew Radford. – Cambridge : Cambridge University Press, 2004. – 258 p.
2. Stefanowich A. The English imperative : A construction-based approach [Електронний ресурс] / Anatol Stefanowich. – Режим доступу : <http://www.stefanowitsch.de/anatol/files/ms-stefanowitsch2003.pdf>.
3. Potsdam E. Phrase Structure of the English Language [Електронний ресурс] / Eric Potsdam. – Режим доступу : <http://www.clas.ufl.edu/users/potsdam/papers/flsm4.pdf>.
4. Rissanen M. Syntax / Matti Rissanen ; [ed. by Roger Lass] // The Cambridge History of the English Language. – Volume 3. – Cambridge : Cambridge University Press, 1999. – 729 p.
5. Lass R. Introduction / Roger Lass ; [ed. by Roger Lass] // The Cambridge History of the English Language. – Volume 3. – Cambridge : Cambridge University Press, 1999. – 729 p.
6. Quirk R. A Comprehensive Grammar of the English Language / [Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J.]. – New York: Longman, 1985. – 1779 p.
7. Downing B. Imperative Clauses in Generative Grammar : studies in honour of Frits beukema [Електронний ресурс] / B. Downing ; [edited by Wim van der Wurff]. – Режим доступу : http://books.google.com.ua/books?id=B7Tfe51fYEC&pg=PA87&lpg=PA87&dq=Downing,+B.+1969.+%E2%80%98Vocatives+and+Thirdperson+Imperatives+in+English&source=bl&ots=Q60XhEo0ux&sig=ljfcShahoG3irL1y311bKyD67eo&hl=ru&sa=X&ei=ost9T_64AsGbOuL0wLMM&sqi=2&ved=0CB8Q6AEwAA#v=onepage&q=Downing%2C%20B.%201969.%20%E2%80%98Vocatives%20and%20Thirdperson%20Imperatives%20in%20English&f=false.
8. Potsdam E. Analysing Word Order in the English Imperative [Електронний ресурс] / Eric Potsdam. – Режим доступу : <http://www.clas.ufl.edu/users/potsdam/papers/Englishimperatives.pdf>.
9. Расторгуева Т. А. История английского языка : [учебник] / Т. А. Расторгуева. – М. : ООО "Издательство Астрель", 2003. – 348 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Radford A. English Syntax : An Introduction / Andrew Radford. – Cambridge : Cambridge University Press, 2004. – 258 p.

2. Stefanowich A. The English imperative : A construction-based approach [Elektronnyy resurs] / Anatol Stefanowich. – Rezhym dostupu : <http://www.stefanowitsch.de/anatol/files/ms-stefanowitsch2003.pdf>.
3. Potsdam E. Phrase Structure of the English Language [Elektronnyy resurs] / Eric Potsdam. – Rezhym dostupu : <http://www.clas.ufl.edu/users/potsdam/papers/flsm4.pdf>.
4. Rissanen M. Syntax / Matti Rissanen ; [ed. by Roger Lass] // The Cambridge History of the English Language. – Volume 3. – Cambridge : Cambridge University Press, 1999. – 729 p.
5. Lass R. Introduction / Roger Lass ; [ed. by Roger Lass] // The Cambridge History of the English Language. – Volume 3. – Cambridge : Cambridge University Press, 1999. – 729 p.
6. Quirk R. A Comprehensive Grammar of the English Language / [Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J.]. – New York : Longman, 1985. – 1779 p.
7. Downing B. Imperative Clauses in Generative Grammar: studies in honour of Frits beukema [Elektronnyy resurs] / B. Downing ; [edited by Wim van der Wurff]. – Rezhym dostupu : http://books.google.com.ua/books?id=B7Tfe51fYEC&pg=PA87&lpg=PA87&dq=Downing,+B.+1969.+%E2%80%98Vocatives+and+Thirdperson+Imperatives+in+English&source=bl&ots=Q60XhEo0ux&sig=ljfcCsHahog3irL1y3l1bKyD67eo&hl=ru&sa=X&ei=ost9T_64AsGbOul0wLMM&sqi=2&ved=0CB8Q6AEwAA#v=onepage&q=Downing%2C%20B.%201969.%20%E2%80%98Vocatives%20and%20Third-person%20Imperatives%20in%20English&f=false.
8. Potsdam E. Analysing Word Order in the English Imperative [Elektronnyy resurs] / Eric Potsdam. – Rezhym dostupu : <http://www.clas.ufl.edu/users/potsdam/papers/Englishimperatives.pdf>.
9. Rastorgueva T. A. Istoriya angliyskogo yazyka [English Language History] : [uchebnik] / T. A. Rastorgueva. – М. : ООО "Izdatel'stvo Astrel", 2003. – 348 s.

Матеріал надійшов до редакції 17.02. 2014 р.

Taturevich N. S. Поведение подлежащих в ранненовоанглийских императивных предложениях.

В статье рассматривается вопрос о функционировании скрытых и явных подлежащих в ранненовоанглийских императивных предложениях. Анализируются структурно-семантические особенности императивного предложения ранненовоанглийского языка. Речь идет о современных подходах к классификации явных подлежащих; выделяются основные четыре типа нулевого подлежащего; подробно рассматриваются синтаксические особенности императивного нулевого подлежащего. Анализируется синтаксическая организация подлежащего в ранненовоанглийских императивных предложениях по Д. Болингеру, Э. Дэвису и Е. Потсдаму.

Ключевые слова: императивное предложение, явное подлежащее, скрытое подлежащее, нулевое подлежащее.

Taturevych N. S. The Behaviour of Overt and Covert Subjects in Imperative Sentences of Early Modern English.

English imperative clauses are characterized by a cluster of syntactic properties which have long presented a puzzle for linguistic theories like the generative framework (Chomsky 1957 to 1998). These include the variable presence of a lexical subject. Our research deals with the peculiarities of overt and covert subjects use in Early Modern English imperative sentences. Structural and semantic features of imperative sentences of Early Modern English are analyzed; modern approaches to the classification of overt subjects are displayed; four basic types of null subject are distinguished; the report focuses on the syntactic features of the imperative null subject. Subject in the imperative sentences syntactic organization in Early Modern English by D. Bolinger, E. Davies and E. Potsdam is analyzed.

Key words: imperative sentence, overt subject, covert subject, null subject.